

VRSTE KNJIŽNIH ZBIRKI U HRVATSKIM MUZEJIMA

**SNJEŽANA RADOVANLIJA
MILEUSNIĆ**

Muzejski dokumentacijski centar,
Zagreb
sradov@mdc.hr

MARKITA FRANULIĆ

Muzejski dokumentacijski centar,
Zagreb
markita.franulic@tehnicki-muzej.hr

UVOD: PRILOG DEFINICIJI KNJIŽNE GRAĐE U MUZEJU

– Knjiga u muzeju?! – rečenica je koja je ujedno pitanje za one što smatraju da je knjigama mjesto u knjižnicama, ali je ujedno i začudni usklik o uobičajenoj, ali nezamijećenoj pojavi u muzejima. Prvi je put ta tema okupila stručnjake iz muzeja, knjižnica i arhiva te akademske zajednice na istoimenom simpoziju na kojemu su razmijenili svoje spoznaje i iskustva.¹ Poruka je poslana: da, knjige² su u muzeju. One nas kao posjetitelje prate od sa-

¹ Simpozij *Knjiga u muzeju* održan je u organizaciji Muzejskoga dokumentacijskog centra uz 30. izložbu izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija u Muzeju Mimara, Zagreb, 5. i 6. listopada 2011. Više o simpoziju na: URL: <http://www.mdc.hr/hr/mdc/skupovi-i-manifestacije/knjiga-u-muzeju/> (datum pristupa: 20. studenog 2011.).

² Terminom *knjiga* obuhvaćena je sva raznolikost knjižne građe, dakle i knjige (prema UNESCO-ovoj definiciji, knjiga je ukoričena tiskana omeđena publikacija od najmanje 49 stranica), i brošure, i novine, i časopisi itd.

mog ulaska u muzej. Knjiga je vodič kroz stalni postav ili katalog izložbe ponuđen na samom ulazu u muzejski prostor, knjiga je i izložak, predmet muzeološki prezentiran zbog nekog svog obilježja, ona je potkrepa znanju o drugim izloženim predmetima, izložena uz njih i usporedno s njima. Ona je izvor dodatnih informacija o temi izložbe s kojima se posjetitelj može upoznati u muzejskoj knjižnici, ona je suvenir kupljen u muzejskoj trgovini. Knjige su za baštinske stručnjake – za muzealce ponajprije, inspiracija i medij. One su muzejski predmeti zbog njihovih naslovnica, inicijala, marginalija, njihovih uveza, njihova podrijetla i njihovih autora, njihova sadržaja, materijala, oblika i značenja. Osim starih knjiga – rariteta, s obzirom na medij, materijal i oblik, način i tehnologiju te mjesto izrade, autora ili sl., knjiga odnosno publikacija može biti prepoznata kao rijetkost, umjetnička vrijednost, original ili pak može poprimiti obilježja specifičnosti za određeno mjesto, vrijeme, ljude, događaje i sl.³ One su ishodišta za svekoliki stručni i znanstveni rad na muzejskoj građi i dokumentaciji i, konačno, one su proizvod stručnoga i znanstvenog rada na muzejskoj građi bilo koje vrste muzeja.

Knjižna građa u muzeju planski se skuplja kao građa muzejskih knjižnica, ali i građa muzejskih zbirki. Knjižna građa u muzej pristize i „neplanski“, kao, primjerice, dio ostavština i donacija raznovrsne građe.

O knjigama i knjižnoj građi u muzejskim knjižnicama kao stručnim odjelima mu-

³ Teza je već iznesena i elaborirana u: Radovanlija Mileusnić, Snježana. Knjižnična jedinica zavičajne baštine kao muzejski predmet / Ustroj i organizacija knjižnica zavičajnih muzeja u Hrvatskoj. *Muzeologija* 38, str. 21-31.

zeja nekoliko je puta već bilo govora kako u stručnim i znanstvenim glasilima⁴, tako i na stručnim muzeološkim i knjižničarskim skupovima.

Najnoviji podaci iz Registra muzeja, galerija i zbirke RH kazuju kako u hrvatskim muzejima djeluje ukupno 147 muzejskih knjižnica, što čini 65% ukupnog broja muzeja (227 muzeja). Od toga broja, nažalost, 10 ih je nedostupno odnosno nemamo podatke o njihovoj javnoj dostupnosti⁵. Na temelju podataka, u muzejskim je knjižnicama pohranjeno ukupno 818 572 jedinica knjižnične građe. Ta je knjižna građa u muzejskim knjižnicama ustrojena u različite knjižnične zbirke (zbirke stručne/muzeološke/ literature, zbirke općeg fonda koji sadržajem prati temeljne znanstvene discipline i specifične ljudske djelatnosti, ovisno o tipu i vrsti muzeja, zbirke izdanja matičnog muzeja/o muzeju, zbirke stare i rijetke građe, zbirke zavičajnog knjižnog fonda). No muzeji ne dostavljaju podatke o ustrojenim zbirkama knjižnice za potrebe središnjeg Registra muzeja, galerija i zbirke RH jer tako strukturiranih upita nije ni bilo. Stoga, nažalost, iz evidencije, tj. iz registra kulturnih dobara pohranjenih u muzejima, ostaju izostavljeni izuzetno vrijedni knjižni fondovi poput bogate knjižnice obitelji Garagnin-Fanfogna, koja čuva knjižnu građu od inkunabula do sredine 20. st., a nastala je zaslugom trogirskog plemića i erudita I. L. Garagnina.⁶

⁴ Tematski broj časopisa *Informatica Museologica* 29 (1/2) 1998. posvećen je muzejskim knjižnicama.

⁵ Podatke o svojim knjižnicama uglavnom nisu dostavili muzeji koji su u procesu osnivanja (njih 40%) pa ne znamo sigurno imaju li ustrojene muzejske knjižnice ili nemaju.

⁶ Više o Knjižnici u: CELIO-CEGA, Fani. Izložba pergamena zbirke Garagnin Fanfogna u Mu-

zeju grada Trogira. Papinske bule: Muzej grada Trogira, 7. - 16. studenoga 1997. Trogir: Muzej grada Trogira, 1997.; RADIĆ, Danka. Izložba pergamena zbirke obitelji Garagnin-Fanfogna papinske bule: Muzej grada Trogira, 7. - 16. studenoga 1997. *Informatica Museologica* glavna urednica Višnja Zgaga; urednice Lada Dražin-Trbuljak, Jozefina Dautbegović, 27, 3/4, 1996., str. 107.; CELIO-CEGA, Fani. Knjižnica Garagnin Fanfogna u Muzeju grada Trogira. *Informatica Museologica*, 29, 1/2, 1998., str. 52-59.; CELIO-CEGA, Fani. Zastupljenost francuskih književnika u knjižnici Garagnin-Fanfogna. *Muzeologija*, 43/44, 2006.-2007., str. 381-390.

Ukupno 90 muzeja ima voditelja knjižnice. Od toga je samo 35 stručnih djelatnika knjižničarske naobrazbe (različitih stručnih zvanja). Ti su stručnjaci, čije kompetencije obuhvaćaju knjižničarska znanja i vještine, ujedno i aktivni sudionici muzejskoga stručnog tima u pripremanju i realizaciji različitih muzejskih i muzeoloških projekata, posebice onih koji su usko vezani za knjižnu građu.⁷

Ako je skupljanje knjižne građe bilo provođeno planski i u skladu s osnovnim ciljevima i poslanjem muzeja, pojedine se zbirke knjiga odnosno cjelovite knjižnice tijekom vremena mogu izdvojiti iz fonda muzejske knjižnice kao muzejske zbirke unutar nekih drugih muzejskih odjela. Naime, slijedom članka 19. Pravilnika o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije⁸ knjižnične jedinice kao muzejski predmeti mogu se ustrojava-

zeju grada Trogira. Papinske bule: Muzej grada Trogira, 7. - 16. studenoga 1997. Trogir: Muzej grada Trogira, 1997.; RADIĆ, Danka. Izložba pergamena zbirke obitelji Garagnin-Fanfogna papinske bule: Muzej grada Trogira, 7. - 16. studenoga 1997. *Informatica Museologica* glavna urednica Višnja Zgaga; urednice Lada Dražin-Trbuljak, Jozefina Dautbegović, 27, 3/4, 1996., str. 107.; CELIO-CEGA, Fani. Knjižnica Garagnin Fanfogna u Muzeju grada Trogira. *Informatica Museologica*, 29, 1/2, 1998., str. 52-59.; CELIO-CEGA, Fani. Zastupljenost francuskih književnika u knjižnici Garagnin-Fanfogna. *Muzeologija*, 43/44, 2006.-2007., str. 381-390.

⁷ U inozemnoj se stručnoj literaturi za stručnjake čiji je rad vezan isključivo za stare i rijetke knjige te zbirke knjižne građe upotrebljava termin *libraries curator*.

⁸ Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije (NN 30/06).

ti u zbirke ako su međusobno povezane prema jednome ili više obilježja. O tome koje su to zbirke i koliko ih je u hrvatskim muzejima bit će više riječi kasnije.

SPECIJALIZIRANI MUZEJI ZA KNJIGU I KNJIŽNU BAŠTINU

Danas, kada smo svakim danom iznenađeni informacijama o sve boljim elektroničkim čitačima knjiga sa sve inovativnijim ekranima koji omogućuju lagano čitanje i pri dnevnoj svjetlosti, odnosno na suncu, a svojom veličinom i težinom od samo dvjestotinjak grama te ergonomskim oblikom omogućuju dugotrajno čitanje, danas kada smo sve svjesniji činjenice da digitalne knjige pomalo zamjenjuju tiskane, a elektroničke datoteke svojom ekonomičnošću nude više komfora u stanovima i radnim sobama bez knjižnih polica, danas kada je broj čitača i kupaca tiskane knjige u drastičnom padu, danas, više nego ikada prije u povijesti civilizacije čitača, svjesni smo važnosti i nužnosti postojanja specijaliziranih muzeja o počecima i tradiciji prenošenja tiskane riječi.

U svjetskoj je zajednici muzeja, nasreću, uobičajena pojava muzeja posvećenih povijesti pisma, knjige ili tiskarstva.

U Antwerpenu (Belgija) smješten je najstariji muzej tiskarstva u svijetu – Muzej Plantin-Moretus⁹. Muzejski je kompleks posvećen slavnim tiskarima Christoffelu Plantinu i Janu Moretusu, a smješten je u njihovoj bivšoj kući u kojoj je radila njihova tiskara Plantin Press, osnovana u 16. st. Muzej posjeduje izvanrednu kolekciju tipografskog materijala, dvije najstarije

⁹ Muzej Plantin-Moretus/Prentenkabinet. URL: <http://www.museumplantinmoretus.be/> (datum pristupa: 15. veljače 2012.).

tiskarske preše s kompletnom opremom, ali i vrlo bogatu knjižnicu. Zbog povijesne važnosti i iznimne vrijednosti taj je muzej 2005. g. uvršten na UNESCO-ov popis mjesta svjetske baštine u Europi.¹⁰ Jedan od najpoznatijih i najstarijih muzeja tiskarstva jest Gutenberg Museum¹¹, smješten u starom dijelu njemačkoga grada Mainza, rodnoga grada Johanna Gutenberga (1397. – 1468.), njemačkog tiskara i izumitelja tipografije. Želeći iskazati počast Gutenbergu, grupa građana osnovala je 1900. g. muzej, čime je ujedno nastojala predstaviti široj publici njegova tehnička i umjetnička dostignuća, kao i pismo i tiskarske tehnike drugih kultura. Posjetitelji imaju mogućnost vidjeti i 500 godina stare prve tiskane knjige te suvremene umjetničke knjige (artists' books). Svoje nacionalne muzeje tiskarstva i pismenosti imaju i Češka¹² i Ukrajina¹³.

¹⁰ UNESCO World heritage List. Plantin-Moretus House-Workshops-Museum Complex; URL: <http://whc.unesco.org/en/list/1185> (datum pristupa: 5. svibnja 2012.).

¹¹ Gutenberg Museum Mainz. <http://www.gutenberg-museum.de/index.php?id=29&L=1> (datum pristupa: 3. ožujka 2012.).

¹² Unutar muzejske knjižnice Narodnog muzeja ustrojen je Muzej knjige, smješten u mjestu Žďár nad Sázavou, pokraj Praga. Na stalnoj je izložbi predstavljena povijest pisma, knjige, tiskarstva i knjižne češke baštine u europskom kontekstu. Detaljnije na: Narodni muzeum (Češka) - Nacionalna muzejska knjižnica (National museum library). Museum of the Book - Žďár nad Sázavou (stalna izložba) The History of the Book and the Letterpress from their Beginnings to the Present; URL: <http://www.nm.cz/National-Museum-Library/Long-term-Exhibitions-NML/The-History-of-the-Book-and-the-Letterpress-from-their-Beginnings-to-the-Present.html> (datum pristupa: 20. studenog 2011.).

¹³ Museum of Books and Book Printing of Ukraine and its treasures (Ukrajina);

Osnovna im je zadaća sačuvati prve tiskarske strojeve i opremu, knjige otišnute na njima, kao i znanja i vještine koje su bile potrebne za stvaranje prvih tiskanih knjiga.

U nizu inozemnih primjera različitih muzeja tiskarstva, knjigoveštva, povijesti knjige ili pak umjetničke knjige¹⁴ ponavlja se vrlo srodna misija koja se ogleda u promociji, očuvanju i prenošenju znanja o komuniciranju i umjetnosti putem tiskanih medija (*printed communication and art*), kao i o sudjelovanju u razvoju civiliziranog društva te u kontinuiranom poticanju pismenosti i slobode izražavanja.¹⁵ Dok se u svijetu izdvajaju veliki novčani iznosi za gradnju muzeja knjige specifičnih žanrova poput stripa¹⁶, a tiskane knjige pomalo postaju predmeti fetišista i ljubitelja starina, Hrvat-

ska, nažalost, još uvijek nema muzeja posvećenih razvoju i povijesti knjige i tiskarstva u Hrvatskoj.

Ipak, u nekoliko je stalnih postava hrvatskih muzeja obrađena tema tiskarstva vezana za njihov grad i okolicu, a imamo i nekoliko zbirki tiskarstva i zbirki knjiga koje obrađuju parcijalne teme iz povijesti knjige i tiskarstva ovisno o tipu i vrsti muzeja te o njihovom poslanju.

Među njima je najveća i najbogatija **Zbirka tiskarstva i knjigoveštva Muzeja za umjetnost i obrt**, s oko tisuću predmeta. Zbirka je posvećena knjižnoj izradi i opremi, a obuhvaća rukopisna djela, stare i rijetke knjige te primjerke izdanja koji svojim uvezom i opremom dokumentiraju razvoj knjigoveškog umijeća kao specifične grane umjetničkog obrta od 16. do 20. st.¹⁷ Voditeljica Zbirke Anđelka Galić ističe da se Zbirka može vrednovati s dva stajališta. Osim već spomenute tendencije praćenja tiskarstva i knjižnog uveza kao umjetničkog obrta, ... *tiskane knjige kao dokumenti svojim višeslojnim značenjem u smislu informacija koje posreduju, formalnih kvaliteta i meta-tekstualnog sloja omogućuju iščitavanje onih fragmenata kulturne povijesti koji zrcale civilizacijske dosege novog vijeka i u najširem smislu duh vremena*.¹⁸

URL:<http://www.wumag.kiev.ua/index2.php?param=pgs20074/42>

¹⁴ Neki od poznatijih muzeja su i The International Printing Museum, in Carson CA (URL: <http://www.printmuseum.org/>), The Museum of Printing, North Andover, Massachusetts, United States (URL:<http://www.museumofprinting.org/>), Biblioteca Wittockiana – Museum of bookbinding and book arts, St-Peters-Woluwe, Belgija (URL: <http://www.wittockiana.org/>), Book art museum, Lodz, Poljska (URL:http://www.book.art.pl/cele/cele_eng.htm).

¹⁵ Vidjeti na: Museum of printing history (Houston, Teksas); URL:<http://www.printingmuseum.org/about.php>

¹⁶ Nedavno je u dnevnom tisku objavljena informacija o gradnji Muzeja stripa u Kini, koji će se prostirati na 30 000 m² uz golemi park i jezera te će biti najveći svjetski centar stripa i animiranog filma. Pogledajte kako će izgledati Muzej stripa i animacije u Kini. Jutarnji list; <http://www.jutarnji.hr/pogledajte-kako-ce-izgledati-muzej-stripa-i-animacije-u-kini/943985/> (datum pristupa: 10. svibnja 2011.).

¹⁷ Zbirka tiskarstva i knjigoveštva; <http://www.muio.hr/hr/zbirke/zbirke/zbirka-tiskarstva-i-knjigovestva/> (datum pristupa: 2. veljače 2012.); *Vodič kroz hrvatske muzeje i zbirke*. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2011., str. 371.

¹⁸ Galić, Anđelka. Zbirka tiskarstva i knjigoveštva // *Skriveno blago Muzeja za umjetnost i obrt*, Zagreb: izbor iz fundusa u povodu 125. obljetnice MUO: Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 27. studenog 2005. - 28. veljače 2006. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2005., str. 394-413.

U toj je skupini i **Gradski muzej Senj**. U stalnom postavu Muzeja predstavljena je tematska cjelina Zbirka glagoljice i glagoljskog tiskarstva¹⁹, kojom je prikazan nastanak i razvoj glagoljice i tiskarstva u senjskom kraju. Glagoljski kameni spomenici i njihovi faksimili izloženi u postavu svjedoče o razvoju toga pisma tijekom 14. i 15. st. i o njegovoj uporabi na tom području. U Senju je radila i glagoljska tiskara, osnovana oko 1494. g., koja je bila među prvim tiskarama u jugoistočnoj Europi i u kojoj su tiskane dvije inkunabule: *Senjski glagoljski misal* i *Spovid općena*.²⁰

Povijest tiskarstva u Međimurju zasebno je obrađena tema u stalnom postavu **Muzeja Međimurja Čakovec**, važna i za nacionalnu povijest. Naime, tiskarstvo u Međimurju datira još iz 16. st., kada je u Nedelišću pokraj Čakovca tiskan Pergošićev prijevod Verböczyjeva *Tripartituma* (1574.), a od 1884. g. u Čakovcu djeluje tiskara te izlaze tjedne novine.²¹

¹⁹ *Glagoljica i tiskarstvo na području grada Senja*: vodič. Senj: Gradski muzej Senj, 1998.; NEKIĆ, Darko. *Senjsko tiskarstvo u 19. i 20. stoljeću*: Gradski muzej Senj, listopad 1998. Senj: Gradski muzej Senj, 1998.; *Vodič*, str. 100.

²⁰ Više o radu senjske tiskare u: Runje, Petar. Senjski kulturni krug i senjska tiskara. *Senjski zbornik*, 35 (2008.), str. 91-114.; Bogović, Mile. Gdje je radila senjska glagoljska tiskara od godine 1494. do 1496.? *Senjski zbornik*, 21 (1994.), str. 101-108.

²¹ *Muzej Međimurja Čakovec*: vodič stalnim postavom, 2. izd. Čakovec: Muzej Međimurja, 2004.; Muzej Međimurja: postav Etnografskog odjela, stalni postav zbirke obitelji Zrinskih, postav kulturno-povijesnog odjela, tiskarstvo u Međimurju i stalni postav zbirke Bezeredi, 22. prosinca 1997., palača Staroga grada u Čakovcu. Čakovec: Muzej Međimurja, 1997.; *Vodič*, str. 436.

U postavu je izložena tiskana muzejska građa nastala u Međimurju, kao i ona koja govori o Međimurju te predmeti i oprema upotrebljavani u tiskarskoj djelatnosti.

Gradski muzej Karlovac također je svojim stalnim postavom prezentirao temu karlovačkog tiskarstva i osnivanja Ilirske čitaonice.²²

Hrvatski muzeji unutar svojih tehničkih zbirki posvećenih tehnikama pisanja i umnožavanja teksta skupljaju i tiskarske strojeve i opremu (npr. Tehnički muzej u Zagrebu, Muzej Slavonije u Osijeku, Muzej Brodskog Posavlja u Slavanskom Brodu, Gradski muzej Bjelovar), a kupnjom opreme Istratiska, pazinske tiskare u stečaju, potaknuta je inicijativa za osnivanje muzeja tiskarstva u Pazinu. Ako se ostvare ideje ravnatelja Muzeja grada Pazina Denisa Visintina, bio bi to prvi muzej tiskarstva ne samo u Istri već i u Hrvatskoj.²³

Osim stalnih izložaba, u povijesnoj kronologiji izložaba hrvatskih muzeja može se vidjeti da je održano nekoliko većih nacionalnih i niz manjih lokalnih povremenih izložaba o povijesti pismenosti, knjige i tiskarstva.²⁴ Dakle, u hrvatskoj

²² *Vodič*, str. 248.

²³ Muzej tiskarstva u središtu Istre. Glas Istre, 6. studenog 2009.; URL:<http://www.glasistre.hr/kultura/vijest/130329> (datum pristupa: 5. veljače 2012.).

²⁴ Neke su od njih *Pisana riječ u Hrvatskoj* (1985.), *Dva tisućljeća pismene kulture na tlu Hrvatske* (1987.), Lončarić, Magdalena. *Tiskarstvo u Varaždinu* (2007.), Obradović, Davorka. *Povijest tiskarstva u Sisku: 1869. - 1940.* Sisak: Gradski muzej Sisak (2007.). Prikaz značajnijih izložaba knjižne građe vidjeti u: ZGAGA, Višnja. Kako muzealizirati knjigu/književnost. *Muzeologija*, 43/44, 2006.-2007., str. 341-355.

muzejskoj zajednici postoji svijest i potreba za skupljanjem građe vezane za povijest knjige i tiskarstva, postoje i zbirke vezane za tu temu, pa čak i inicijative, što ipak nije adekvatna zamjena za nacionalni muzej pisma/knjige/tiskarstva, ali je dokaz o osviještenoj potrebi muzeološke komunikacije tema vezanih za nacionalnu povijest pismenosti i knjige.

MUZEJSKE ZBIRKE KNJIGA I KNJIŽNIČNE GRAĐE

Kao što je u uvodnim recima rečeno, knjižnične jedinice u muzeju mogu imati ulogu muzejskih predmeta s obzirom na njihov materijal, oblik i značenje, ali i na njihovu primarnu zadaću nositelja zabilježenog znanja. Definiraju se kao predmet kulturne baštine, tj. kao svaki materijalni medij na kojemu je vizualnim, auditivnim ili taktilnim simbolima oblikovan skup misli i/ili osjećaja.

U muzejima se knjižna građa skuplja i organizira i u različite muzejske zbirke. Te se zbirke, poput ostalih muzejskih zbirki, ustrojavaju prema jednome ili više obilježja ovisno o njihovoj ulozi i funkciji u muzeju. One su po vrsti svoje građe zbirke knjižne građe ili pak cjelovite knjižnice, no unutar muzeja one mogu imati povijesnu, umjetničku, biografsku ili neku drugu zadaću.

Za potrebe sagledavanja tematike knjige i knjižne građe u hrvatskim muzejima i njihove muzeološke funkcije provedeno je istraživanje muzejskih zbirki knjiga i knjižne građe analizom podataka koje su dostavili muzeji tijekom 2011. g. za MDC-ov stručni Registar, jedinstvenu i specifičnu bazu podataka o muzejima, njihovim zbirkama, dokumentaciji

i stručnim djelatnicima.²⁵ Korišteni su i recentni podaci objavljeni u MDC-ovu Vodiču kroz hrvatske muzeje i zbirke 2011.

U hrvatskim su muzejima trenutačno ustrojene 2 172 muzejske zbirke, od čega 101 muzejska zbirka koja posjeduje samo knjižnu građu ili pak neku vrstu knjižne građe unutar mješovitih zbirki. Te su zbirke utemeljene u 65 muzeja.

Od tog je broja u Registar kulturnih dobara RH – Listu zaštićenih kulturnih dobara, koji se vodi u Ministarstvu kulture Republike Hrvatske²⁶, zasad upisano 12 zbirki koje sadržavaju i knjižnu građu, a od toga su tri zbirke s isključivo knjižnom građom (Zbirka knjiga Gradskog muzeja Novalja, Zbirka knjiga Dvora Trakošćan i Zbirka vozničkih redova Hrvatskoga željezničkog muzeja, koja obuhvaća knjige i vozne redove).

Kako se iz naziva zbirke često nije moglo zaključiti sadržava li ona knjižnu građu ili ne te koja je njezina muzeološka uloga unutar muzeja, do točnih i nedvosmisle-

²⁵ Više o Registru muzeja, galerija i zbirki u RH na: URL:<http://mdc.hr/hr/mdc/registar-muzeja/>. Na web stranicama MDC-a baza Registra dostupna je i u sklopu projekta *Hrvatski virtualni muzeji* URL:<http://mdc.hr/hr/muzeji-u-hrvatskoj/hvm-pregled-muzeja/>. Voditeljica Registra je bila dokumentaristica Markita Franulić.

²⁶ U trenutačno objavljenom Registru kulturnih dobara RH na webu (<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212>), nažalost, ne može se doći do preciznih podataka o knjižnim zbirkama registriranim kao kulturno dobro. Naime, Registar objavljuje i stare i nove registracije, što dovodi do zbunjujućih podataka. Nadalje, Registar donosi podatke na razini pojedinog muzeja, a podatak koje su zbirke tog muzeja registrirane, navodi se tek u polju opisa, koje nije pretraživo.

nih podataka iz baze Registra trebalo je doći pretraživanjem dvaju dodatnih kriterija: vrste zbirke i vrste građe. Prvi kriterij – vrsta zbirke – trebao je objasniti muzejsku ulogu koju zbirka ima unutar muzeja, a kriterij vrste građe trebao je dati odgovor na pitanje sadržava li zbirka knjižnu ili i neku drugu vrstu građe.

Pri analizi podataka iz Registra uzeta je u obzir činjenica da je lista naziva za vrstu zbirke ponuđena muzejima pri popunjavanju upitnika za Registar. Otežavajuća je okolnost u praksi muzeja bilo to što su opći nazivi „tiskana građa” ili „tiskovina” obuhvaćali široku lepezu zastupljene građe (tiskanu građu, novine, knjige, brošure, rukopise, propise, kataloge, kalendare, ali i dokumente, pisma, kartografsku i arhivsku građu, plakate), dakle i arhivsku, i dokumentarnu, i rukopisnu, i knjižnu građu.

Uvidom u dostupne podatke i njihovom analizom uočili smo tri osnovna pojavna oblika muzejskih zbirki knjiga i knjižne građe u hrvatskim muzejima. S obzirom na kriterije vrste zbirke i vrste muzejske građe koju sadržavaju, razlikujemo sljedeće tipove zbirki.

1. Knjižnice/ muzejske zbirke knjiga/ muzejske zbirke knjižne građe

Vrsta zbirke: knjižnica ili zbirka knjižne građe.

Vrsta građe: knjiga, publikacija, tiskovina, listovi, tiskana građa...

2. Cjelovite knjižnice ili zbirke knjižne građe ustrojene u različite vrste muzejskih zbirki

Vrsta zbirke: različite vrste (umjetnička, povijesna, kulturno-povijesna...).

Vrsta građe: knjiga, publikacija, tiskovina, listovi, tiskana građa...

3. Knjižna građu u različitim vrstama zbirki raznovrsne muzejske građe

Vrsta zbirke: različite vrste (umjetnička, povijesna, kulturno-povijesna...).

Vrsta građe: raznovrsna građa, među kojom je i knjižna.

Svako od navedenih skupina posvetit ćemo više pozornosti u daljnjem tekstu.

Knjižnice/ muzejske zbirke knjiga/ muzejske zbirke knjižne građe

Pretraživanjem po navedenim kriterijima prvu skupinu muzejskih zbirki čine knjižnice ili zbirke knjižne građe. Tom su skupinom obuhvaćene samo one muzejske zbirke koje sadržavaju isključivo knjižnu građu ili pak cjelovite (spomeničke) knjižnice.

Takve je muzejske zbirke ustrojilo 16 muzeja u 23 zbirke (popis zbirki iz prve skupine dan je u prilogu 1.). U tim je muzejskim zbirkama ukupno 93 807 jedinica građe.

Riječ je o izuzetno vrijednim zbirkama knjižne građe ili knjižnicama s raritetnim i unikatnim primjercima knjiga ili pak o knjižničnim jedinicama važnima za povijest nacionalne kulture i pismenosti.

Među njima je Pedagoška knjižnica Davorina Trstenjaka Hrvatskoga školskog muzeja²⁷, koju je 1877. osnovao Hrvatski pedagoško-književni zbor, koji će kasnije (1901.) osnovati i sam Muzej. Knjižnica je i danas nezaobilazno mjesto za istraživače povijesti hrvatskoga školstva i pedagogije.

²⁷ Batinić, Štefka. Postanak i razvoj Pedagoške knjižnice Davorina Trstenjaka te njezina važnost za pedagošku i školsku historiografiju *Naš Museum*: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog prigodom proslave 150 godina od utemeljenja hrvatskoga Narodnog muzeja u Zagrebu 1846. - 1996.: Zagreb, 12. - 14. studenog 1996./ (uredništvo J. Balabanić... et al.), str. 247-255.

U toj je skupini i Zbirka starih i rijetkih knjiga Muzeja grada Splita²⁸, koja sadržava 1 190 jedinica knjižne građe te dvije knjižnične zbirke Zavičajnog muzeja grada Rovinja – Stancoviciana²⁹, spomenička knjižnica Petra Stankovića (1771. – 1852.) i Knjižnica Antonija Ive (1851. – 1937.)³⁰, profesora talijanistike na sveučilištu u Beču, filologa i folklorista.

Jedna od muzejskih zbirki je i zavičajna zbirka Essekiana Muzeja Slavonije, koja obuhvaća osječke tiskovine sustavno prikupljane od 1903. g. prema načelu zavičajnosti i koja daje pregled povijesti osječkoga tiskarstva od njegovih početaka (Franjevačka knjižnica 1735.; Knjižnica obitelji Divald 1775.) do Drugoga svjetskoga rata.³¹

Pojedine zbirke izdvojene u tu skupinu, prema vrsti definirane kao knjižne, prijavljivane su i kao neka druga vrsta mu-

zejske zbirke, npr. kao knjižne i povijesne – dvije zbirke; kao knjižne i memorijalne – dvije zbirke, kao knjižna i pomorska – jedna zbirka (koje su to zbirke, navedeno je u prilogu 2.). Muzeji su na taj način naznačili muzeološku funkciju svojih zbirki ne isključujući njihovu kategorizaciju u knjižne s obzirom na vrstu građe/zbirke.

Navedene se vrste zbirki stručno obrađuju, a svoju računalnu bazu podataka ima 18 zbirki u 13 muzeja, i to većinom u različitim knjižničarskim programima (K++, Medved, MS Excel) ili pak u programu za obradu muzejske građe M++ (sedam muzeja).

Te se muzejske zbirke knjižne građe populariziraju na načine specifične za pojedini muzej – izlažu se³² ili objavljuju u različitim muzejskim katalogima.³³

Cjelovite knjižnice ili zbirke knjižne građe ustrojene u različite vrste muzejskih zbirki

Drugu skupinu zbirki knjižne građe koju smo izdvojili iz Registra s obzirom na vrstu zbirke i vrstu građe čine cjelovite knjižnice ili zbirke knjižne građe koje nisu, kao u prethodnom primjeru, prema vrsti definirane kao zbirke knjižne građe

²⁸ ZGLAV-MARTINAC, Helga. *Zbirka starih i rijetkih knjiga Muzeja grada Splita = The collection of old and rare books of the Split city museum*. Split: Muzej grada Splita, 2009.

²⁹ DOBRIĆ, Bruno. *Stancoviciana: spomenička biblioteka = Biblioteca monumentale = Gedenkbibliothek*. Rovinj: Zavičajni muzej grada Rovinja, 1995.; SMOLICA, Marija. *Stancoviciana: agronomija, prirodne znanosti*. Rovinj: Zavičajni muzej grada Rovinja, 2010.

³⁰ SMOLICA, Marija. *Antonio Ive (1851.-1937.): knjižnica jednog profesora: Zavičajni muzej grada Rovinja, ožujak 2007*. Rovinj: Zavičajni muzej grada Rovinja, 2007.

³¹ Knežević, Ivana. Od zavičajne zbirke muzejske knjižnice do mrežnoga kataloga. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53, 3/4, str. 99-106. Na web stranicama Muzeja Slavonije objavljen je digitalizirani katalog zavičajne zbirke Essekiane Muzeja Slavonije, nastao na temelju *Osječke bibliografije* Marije Malbaše. Essekiana; URL:<http://www.mso.hr/essekiana/katalog.php> (datum pristupa: 15. travnja 2012.).

³² Među njima je i izložba mr. sc. Marine Vinaj, knjižničarske savjetnice Muzeja Slavonije, koja je za izložbeni projekt *Tiskopisi XVI. stoljeća iz riznice Muzeja Slavonije Osijek 2007*. g. dobila nagradu Hrvatskoga muzejskog društva. Godišnja nagrada HMD-a; URL: <http://www.hrmud.hr/clanak/Godisnja-nagrada-HMD-a/19>. Uz izložbu je objavljen katalog: VINAJ, Marina. *Tiskopisi XVI. stoljeća iz riznice Muzeja Slavonije u Osijeku*. Osijek: Muzej Slavonije, 2007.

³³ Katalogi izložaba skupljaju se u Zbirci kataloga knjižnice Muzejskoga dokumentacijskog centra.

već kao jedna od različitih vrsta muzejskih zbirki. Iako takve muzejske zbirke čini isključivo knjižna građa, a često i sam naziv zbirke upućuje na njihovu knjižnu građu (npr. Zbirka starih i rijetkih knjiga Gradskog muzeja Bjelovar ili Zbirka knjiga Muzeja Starog Grada), one su najčešće po vrsti definirane kao povijesne zbirke, ali i kao umjetničke, memorijalne ili biografske. Za takvu su se karakterizaciju svojih zbirki muzeji (najvjerojatnije) odlučili s obzirom na svoju muzeološku funkciju koju imaju u muzeju.

U Registru je evidentirano 18 takvih zbirki unutar 14 muzeja, sa 43 047 jedinice građe. Njihov je popis u prilogu 2.

Kao i u prethodnoj skupini, i u navođenju vrsta građe koju sadržavaju uočena je neujednačenost terminologije. Tako se pojavljuju termini „knjiga“, „publikacija“, „tiskovina“, „listovi“, „monografije“. To je svakako i odraz nepostojanja jedinstvenoga muzeološkog pojmovnika/tezaurusa u hrvatskoj muzejskoj zajednici koji bi se upotrebljavao za jedinstveno označivanje i obradu muzejske građe.

U ovoj je skupini već spominjana Zbirka tiskarstva i knjigoveštva Muzeja za umjetnost i obrt, koja je definirana kao umjetnička zbirka. Druga poznata zbirka knjiga je i Zbirka knjiga Dvora Trakošćan³⁴, koja je po vrsti definirana kao povijesna, a sadržava 1 732 knjige i časopisa. Ta je knjižna zbirka važan pokazatelj duge i bogate povijesti i kulture obitelji Drašković, a u 2010. g. registrirana je kao kulturno dobro.³⁵

³⁴ Vargović, Eduard. Knjižnica u dvorcu Trakošćan. *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU u Varaždinu*, 8/9 (1996.), str. 119-123.

³⁵ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Registar kulturnih dobara. URL:<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=46774195> (datum pristupa: 3. svibnja 2012.).

U istoj se skupini našla i jedna zavičajna zbirka (Zavičajna zbirka grada Ploča), koja je, osim što je povijesna, ujedno i knjižna i zavičajna zbirka, što se ne navodi u njezinoj klasifikaciji, a trebalo bi biti naznačeno. Osobito je zanimljiva i Zbirka voznih redova Hrvatskoga željezničkog muzeja, koja obuhvaća tematski specifične knjige s voznim redovima. Zbirka voznih redova, jedinstvena zbirka takve vrste u zemlji, svjedoči o razvoju željezničkog sustava i opsegu prometa u pojedinim razdobljima i državnim ustrojima. Prvotno je građa skupljena u sklopu muzejske knjižnice, ali se planskim prikupljanjem i brojnošću građe izdvojila uzasebnu muzejsku zbirku, koja je 2009. g. i registrirana kao kulturno dobro.³⁶ S muzeološkog je stajališta zanimljivo da se građa Zbirke obrađuje prema arhivističkim standardima.³⁷

Kako bi se došlo do što preciznijih podataka, za muzejske zbirke knjižne građe trebalo bi iskazivati i podatke o njihovoj vrsti, koji proizlaze iz vrste građe što je pohranjuju. Naime, iako unutar svojih muzeja imaju povijesnu ili umjetničku muzejsku ulogu, one su po vrsti i dalje – zbirke knjižne građe. Bilo bi poželjno ujediniti zbirke iz prve i druge skupine, i

³⁶ Hrvatski željeznički muzej; URL: <http://hvm.mdc.hr/hrvatski-zeljeznicki-muzej,870.3%3aZAG/hr/zbirke/?zbid=6194>. Također: Hrvatski željeznički muzej; URL: http://www.hznet.hr/hz_muzej/index.php/zbirke/zbirka-voznih-redova (datum pristupa: 2. ožujka 2012.).

³⁷ ARHINET. http://arhinet.arhiv.hr/_Generated/Pages/ArhivskeJedinice.PublicDetails.aspx?ItemId=71291 (datum pristupa: 5. svibnja 2012.).

to dodavanjem izostavljenog podatka da su te zbrke po vrsti i knjižne zbirke/ i zbirke knjiga/ i knjižnice.

Takav način određivanja/definiranja zbirki knjiga ujedno je najbolje i najpoželjnije rješenje ne samo zato što ono ujedno odražava i vrstu građe i njezinu osmišljenu ulogu u muzeju, već uklanja i dvojbe glede planskoga i opravdanog prikupljanja knjižne građe u muzejske svrhe.

Knjižnične jedinice kao jedna od zastupljenih vrsta muzejske građe u različitim muzejskim zbirkama/ knjižna građu u različitim vrstama zbirki raznovrsne muzejske građe

Različite muzejske zbirke koje sadržavaju raznovrsnu muzejsku građu, među kojom su i različite knjižnične jedinice treći je pojavni oblik uočen u Registru muzeja galerija i zbirki.

Takvih je zbirki, naravno, najviše. U 43 muzeja ustrojeno je 60 mješovitih zbirki različitih vrsta. Ne znamo koliki je broj zastupljenih knjižničnih jedinica među njima jer muzeji za takve zbirke ne iskazuju broj jedinica pojedine zastupljene vrste. Popis zbirki može se vidjeti u prilogu 3.

Za tu skupinu zbirki karakteristične su ostavštine, koje se prema hrvatskome jezičnom savjetniku određuju kao materijalna i duhovna dobra što ostaju nakon čije smrti, tj. kao ono što nasljeđuju buduće generacije.³⁸ Među njima je Zbirka ostavština Franje Košćeca u Gradskom muzeju Varaždin. Zbirka ostavštine obuhvaća herbarij, biblioteku, instrumen-

tarij, rukopisnu građu, crteže, osobnu dokumentaciju i ambalažu varaždinskoga gimnazijskog profesora i kustosa Franje Košćeca (1882. – 1968.).³⁹

Kao posebna skupina izdvajaju se memorijalni muzeji, zbirke i stalne izložbe koje imaju i knjižnu građu. U Vodiču kroz hrvatske muzeje i zbirke (MDC, 2011.) navedena su 32 memorijalna muzeja, zbirke ili stalne izložbe koje su u cijelosti posvećene određenoj osobi. Po svojem sadržaju, odnosno raznolikosti muzejske građe koju skupljaju srodne su im i ambijentalne kulturno-povijesne cjeline vezane za određenu osobu ili osobe (njih 22).

Među spomenutima je 18 zbirki koje su definirane kao memorijalne, a sadržavaju i knjižnu građu, pa i cijele privatne knjižnice. Neke od njih spominjali smo 2006. g. na MDC-ovu međunarodnom simpoziju *Muzej(i) (i) književnost(i)*, kada smo progovorili o književnoj baštini u muzejima te definitivno pokrenuli i razmišljanja o ulozi knjiga u muzeju (npr. memorijali književnika Miroslava Krleže, Ivana Gorana Kovačića, Slavka Kolara, Petra Šegedina, Mate Balote itd.).⁴⁰

Međutim, iako memorijalne zbirke (književnika ili nekih drugih ličnosti) često sadržavaju i cjelovite osobne

³⁸ Hrvatski jezični portal; URL: <http://hjp.noviliber.hr/index.php?show=search> (datum pristupa: 2. prosinca 2011.).

³⁹ Više o Franji Košćecu, njegovu radu i zbirkama u: BALABANIĆ, Josip. *Prirodoslovac, učitelj i muzealac Franjo pl. Košćec: o 30. obljetnici njegove smrti (1968. – 1998.)*. Varaždin: Gradski muzej Varaždin, 1998.

⁴⁰ O muzejima i zbirkama književne baštine pisano je u: Radovanlija Mileusnić, Snježana. U potrazi za književnom baštinom u hrvatskim muzejima. *Muzeologija*, 43/44 (2006.-2007.), str. 46-76. Izlaganja sudionika sa simpozija *Muzej(i) (i) književnost(i)* objavljeni su u časopisu *Muzeologija* 43/44.

knjižnice, one se ne iskazuju zasebno. Stoga nisu ni evidentirane kao zbirke knjižne građe, niti s podacima o broju, vrsti građe i njezinu sadržaju ulaze u Registar muzeja galerija i zbirki(!).

Takav je primjer osobna knjižnica Ivana Gorana Kovačića (1913. – 1943.)⁴¹, istaknutoga hrvatskog pjesnika, pisca, novinara i antifašističkog borca u čijoj je rodnoj kući u Lukovdolu postavljen Memorijalni muzej Ivan Goran Kovačić. Njegova se knjižnica, kao ni izbor Goranovih knjiga od 1945. do 2003. izložen u stalnom postavu, ne iskazuje kao zasebna zbirka unutar Memorijalnog muzeja.

U tu bi kategoriju svakako trebalo uvrstiti privatne knjižnice poput one koja se čuva u Zbirci Cate Dujšin-Ribar i dr. Ivana Ribara⁴², kao i u ostalim ambijentalnim memorijalnim muzejima i zbirkama.

Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže najpoznatiji je primjer koji je definiran kao memorijalna ambijentalna cjelina. Dom Miroslava Krleže obuhvaća dio ostavštine Miroslava Krleže: stilski namještaj, slike, skulpture, predmete umjetničkog obrta, fotografije, oko 4 300 knjiga i časopisa te ostali inventar stana u kojemu su Miroslav i Bela Krleža živjeli od 1952. g. do smrti.⁴³ Prostorom Krležine radne sobe dominira književnikov radni stol i police s knjigama, rječnicima, gramatikama, enciklopedijama i rijetkim bibliofilskim izdanjima. Te police pretrpane knjigama jedan su od dojmljivijih

elemenata ambijentalne cjeline. No za potrebe Registra muzeja, galerija i zbirki, muzej posvećen književniku, koji u stalnom postavu ima iznimno mnogo knjiga, ne navodi i knjižnu građu kao jednu od vrsta građe(!).

Slično je i sa zbirkom knjiga koja se čuva u Zbirci-stanu arhitekta Viktora Kovačića. U opisu građe toga memorijalnog muzeja, koji čini ambijentalna cjelina stana slavnoga hrvatskog arhitekta Viktora Kovačića (1874. – 1924.), sačuvanoga u izvornom stanju, nažalost, ne navode se knjige(!). One se ne navode za potrebe Registra, ali se ne spominju ni na web stranicama o Zbirci⁴⁴ te se stječe dojam kako su samo dekorativne prirode, što Viktoru Kovačiću zasigurno nisu bile.

No zašto je tako? Memorijalne zbirke često čuvaju ostavštine poznatih ljudi ili su vezane za pojedince i sadržavaju raznovrsnu građu. Te se zbirke čuvaju i obrađuju kao cjeline, pa se stoga kao cjeline i prijavljuju za potrebe Registra. Naime, kad god muzejsku zbirku čini raznovrsna muzejska građa (što je uvijek slučaj s memorijalnim zbirkama), ona se ne specificira brojčano već se uvijek navodi ukupni broj jedinica, a vrsta građe navodi se u opisu zbirke. Zato se, nažalost, gube informacije o broju i zastupljenosti pojedine vrste muzejske građe, pa tako i knjižničnih jedinica.

ZAKLJUČNA PROMIŠLJANJA

Istraživanje knjižne građe u muzejima temeljilo se na podacima iz MDC-ova

⁴¹ Katalog stalnog postava objavljen u: BENYOVSKY, Lucija. *Ivan Goran Kovačić i njegov zavičaj*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2003.

⁴² Vodič, str. 349.

⁴³ Vodič, str. 345.; ŠTERK, Slavko; Vrabec, Vesna. *Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže*. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 2009.

⁴⁴ Donacija gradu Zagrebu: Zbirka-stan arhitekta Viktora Kovačića; URL: <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/donacija-gradu-zagrebu-zbirka--stan-arhitekta-viktora-kovacica,1.html>

Registra muzeja, galerija i zbirki RH te na najnovijim podacima objavljenima u *Vodiču*. Rezultati su dali sliku trenutnog stanja u hrvatskim muzejima, broj i vrste knjižnih zbirki u muzejskim knjižnicama i muzejskim odjelima, potvrdili tezu o knjižnoj građi kao muzejskim predmetima te upozorili na trenutačne potrebe i probleme u muzejskoj brizi o knjizi kao kulturnom dobru.

Uočene se činjenice mogu sumirati u nekoliko osnovnih natuknica.

- Još je uvijek nedefinirano pitanje mjesta i uloga knjižne građe u muzejima

Naime, čini se da pitanje je li neka zbirka knjiga/knjižnica dio muzejske knjižnice ili zbirnoga muzejskog fundusa u većini hrvatskih muzeja još nije pronašlo adekvatan i zadovoljavajući odgovor. No nije svaka zbirka unutar muzejske knjižnice ujedno i muzejska zbirka. Da bi to postala, treba, kao i sve ostale zbirke, ispunjavati specifične zahtjeve koje postavlja svaki muzej ovisno o svom poslanju.

To je rezultiralo time da

- nema potpunog uvida u knjižnu baštinu pohranjenu u muzejima.

Broj od 101 muzejske zbirke knjižničnih jedinica/knjižne građe u hrvatskim muzejima zasigurno nije konačan jer mnoge muzejske knjižne zbirke nisu prijavljene u Registar. Jedan od razloga je to što se čuvaju kao dio muzejskih knjižnica, a MDC za potrebe središnjeg Registra nije skupljao podatke o zbirkama knjižnica (bilo knjižničnima, bilo muzejskima), što će se nastojati ispraviti u budućim dogradnjama i razvoju baze Registra. Drugi je razlog to što knjižna građa nije ustrojena u zbirku, odnosno ona je dio sadržajno nedefiniranih zbirki (poput

„zbirki tiska“!). Tu je i problem neiskazivanja pojedinih vrsta građe (pa tako i knjižničnih jedinica) koje su dio memorijalnih i ambijentalnih cjelina.

Osim što izostaje potpuni uvid u zbirke knjižne građe, nepoznat je i konačan broj knjižničnih jedinica, što uvelike umanjuje uvid u bogatstvo pojedinih muzeja.

Sljedeći je problem

- neujednačenost stručne obrade (neujednačeni muzejski i/ili knjižničarski standardi).

Navedeni su podaci pokazali da se za obradu knjižne građe u muzejima primjenjuju i muzejski i knjižničarski standardi. Taj je problem to veći što muzeje očekuje zadaća registracije njihovih knjižnih zbirki kao kulturnog dobra.⁴⁵

Rezultat je činjenica

- da je knjižna građa (uz ostavštine i arhivsku građu) nedovoljno obrađena, izlagana i publicirana građa u muzejima, pa stoga i manje dostupna i poznata posjetiteljima muzeja i široj stručnoj zajednici.

Vjerujemo da će se navedeni problemi bitno lakše rješavati kada se, među ostalim, riješi pitanje

- nedefiniranog profila stručnjaka zaduženoga za knjigu u muzeju.

Ako imamo kustose arheologe ili etnologe, zašto nemamo i kustose knjige? To je, naime, pitanje na koje nismo dobili odgovor na simpoziju, a ne nudi ga

⁴⁵ Ministarstvo kulture RH na svojim je web stranicama objavilo *Naputak za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra za knjižničnu građu* kojega se trebaju pridržavati svi imatelji knjiga i druge tiskane građe kao kulturnog dobra; URL:<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=7375> (datum pristupa: 10. svibnja 2012.).

ni muzejsko zakonodavstvo, koje navodi samo osoblje muzejskih knjižnica. Je li muzejski knjižničar (a još uvijek ih je premalo u muzejima!) osoba odgovorna i za zbirke knjižnice i za muzejske zbirke knjiga? Pokazatelji govore da muzeji koji imaju knjižnično osoblje, osim što imaju uređene muzejske knjižnice, imaju i izložbe knjižne građe iz muzejskih fundusa. Naime, usuđujemo se ustvrditi da muzej koji se brine o svojoj knjižnici ima visoku svijest o potrebi i značenju knjige, pa se i pretpostavlja da će više pozornosti pridati knjižnoj građi, ne izostavljajući

je i ne odvajajući od ostalih vrsta građe i kulturnih dobara.

Posljednje, ali jedno od vrlo bitnih zaključnih razmatranja jest i ponovno upozorenje:

- hrvatska mreža muzeja nema muzeja posvećenoga knjizi/tiskarstvu/književnosti!

Vjerujemo kako će i izlaganja s našeg simpozija biti velika pomoć u stvaranju jedinstvenog kataloga knjižne građe kao kulturnog dobra u hrvatskim baštinskim ustanovama te potaknuti inicijativu za osnivanje muzeja knjige.

PRILOG 1.

Muzeji koji posjeduju knjižnice ili muzejske zbirke knjižne građe

MUZEJ	ZBIRKA	VRSTA ZBIRKE	VRSTA GRAĐE
Creski muzej	Zbirka Buničić, Koljevina, Moise	knjižnica; tiskana građa	knjige, notni materijal
Dubrovački muzeji - Pomorski muzej	Zbirka atlasa i starijih izdanja knjiga	pomorska; knjižna građa	atlas, knjige
Gradski muzej Bjelovar	Zbirka knjiga iz knjižnice 5. križevačke i 6. đurđevačke graničarske pukovnije	povijesna; memorijalna; knjižna građa	knjige
	Zbirka zavičajnog knjižnog fonda	knjižna građa	knjige
Gradski muzej Korčula	Zbirka starih knjiga	povijesna; knjižna građa	knjige, domaća i strana periodika
Gradski muzej Novalja	Zbirka knjiga	knjižna građa	stare knjige
Gradski muzej Vukovar	Zbirka rara	knjižnica	biblioteka rariteta
Hrvatski prirodoslovni muzej	Zbirka starih i raritetnih prirodoslovnih knjiga	knjižna građa	knjige
Hrvatski školski muzej	Pedagoška knjižnica Davorina Trstenjaka	knjižnica	knjige
Hrvatski športski muzej	Zbirka knjižne građe	knjižna građa	knjižna građa

MUZEJ	ZBIRKA	VRSTA ZBIRKE	VRSTA GRAĐE
Muzej grada Splita	Zbirka starih i rijetkih knjiga	knjižna građa	stare i rijetke knjige
Muzej prehrane Podravka	Zbirka kuharica i knjiga	povijesna; knjižna građa	Podravkine knjige recepata i druge knjige o kuhanju, gastronomiji, poljoprivredi i gospodarstvu
Muzej Slavonije	Gimnazijska zbirka	knjižna građa	knjižna građa s područja cijele Europe
	Zavičajna zbirka Essekiana	knjižna građa	knjige i časopisi
	Zbirka molitvenika	umjetnička; knjižna građa	tiskani molitvenici
	Zbirka Prandau-Normann	memorijalna; knjižna građa	knjižna i notna građa s područja cijele Europe
	Zbirka udžbenika	knjižna građa	
Muzej Sveti Ivan Zelina	Zbirka starih knjiga	knjižna građa	stare knjige
Zavičajni muzej grada Rovinja - Museo civico della citta' di Rovigno	Knjižnica Antonio Ive	knjižnica	knjige i časopisi iz privatne knjižnice prof. Antonija Ive
	Stancoviciana	knjižnica	stare i rijetke knjige
Zavičajni muzej Poreštine - Museo del territorio parentino	Knjižnica (Biblioteca sociale circolante)	knjižnica	knjige, beletristika
	Spomenička knjižnica	knjižnica	rijetka knjižnična građa, cinquecentine
Zavičajni muzej Stjepana Grubera	Zbirka knjiga	knjižna građa	

PRILOG 2.**Muzejske knjižnice/zbirke knjižne građe kao različite vrste muzejskih zbirki**

MUZEJ	ZBIRKA	VRSTA ZBIRKE	VRSTA GRAĐE
Dvor Trakošćan	Zbirka knjiga	povijesna	knjige, časopisi
Gradski muzej Bjelovar	Zbirka starih i rijetkih knjiga	povijesna; umjetnička	knjige
Hrvatski školski muzej	Rara	povijesna	zbirka knjiga s područja školstva i pedagogije
	Zbirka školskih izvješća	povijesna	publikacije o godišnjem radu škola
	Zbirka učeničkih i školskih listova	povijesna	učenički i školski listovi osnovnih i srednjih škola
	Zbirka udžbenika i priručnika	povijesna	udžbenici i priručnici za osnovne i srednje škole
Hrvatski športski muzej	Zbirka tiskovina, kataloga i kalendara	povijesna	tiskovine, katalogi i kalendari
Hrvatski željeznički muzej	Zbirka vozni redova	povijesna	knjige, vozni redovi
Lošinjski muzej	Fond ostavštinskih knjižnica	povijesna; memorijalna	knjige
Muzej Cetinske krajine	Zbirka dokumenata	povijesna	pisana i tiskana građa, publikacije, proglasi
Muzej grada Rijeke	Zbirka tiska	povijesna	knjige, brošure, novine, letci, plakati
Muzej Slavonije	Zbirka novina	povijesna	novine
	Zbirka Weissmann	memorijalna	knjižna građa iz cijele Europe
Muzej Staroga Grada	Zbirka knjiga	povijesna; memorijalna; biografska	knjige, časopisi
Muzej Sveti Ivan Zelina	Zbirka novina	povijesna	novine iz Zagrebačke županije
Muzej za umjetnost i obrt	Zbirka tiskarstva i knjigoveštva	umjetnička	knjige
Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	Zbirka knjiga i periodike	povijesna	knjige, periodička izdanja, vodiči, kalendari, leci, stara i vrijedna izdanja
Zavičajna zbirka grada Ploča	Zavičajna zbirka grada Ploča	povijesna	monografije, knjige, časopisi, fotografije

PRILOG 3.

Knjižna građa u različitim vrstama muzejskih zbirki raznovrsne građe

MUZEJ	ZBIRKA	VRSTA ZBIRKE	VRSTA GRAĐE
Galerija Gallerion - Pomorska zbirka Gobbo	Pomorska zbirka Sergio Gobbo	pomorska; povijesna	predmeti, makete brodova, uniforme, zemljopisne karte, knjige, naoružanje
Gradski muzej Čazma	Memorijalna zbirka botaničara Ive Horvata	memorijalna	herbariji, geobotanički zemljovid, knjige i publikacije sa stručnim radovima Ive Horvata, fotografije s istraživanja, pisma, diplome
	Memorijalna zbirka književnika i agronoma Slavka Kolar	memorijalna	Kolarova književna djela na raznim jezicima, od prvoga, s njegovim ispravicima i fusnotama iz 1917., manuskripti književnih, stručnih i autobiografskih tekstova, intervjui, crteži - karikature, fotografije, priznanja, medalje, diplome, publicistički radovi o Kolaru
	Zbirka Domovinskog rata	povijesna	dokumenti, fotografije, amblemi, knjige, novinski članci
	Memorijalna zbirka slikara (animatora, crtača, redatelja, ilustratora, dizajnera) Aleksandra Marksa	umjetnička; memorijalna	kadrovi iz filmova, slike, grafike, ilustracije (knjige, časopisi, kalendari, čestitke), pisma, medalje, animirani filmovi (na VHS-u i DVD-u), dizajn, priznanja, statue, nagrade
Gradski muzej Karlovac	Zbirka braće Seljan	etnografska	oružje južnoameričkih urođenika, geografske karte, plakati, knjige, glazbeni instrument
Gradski muzej Korčula	Memorijalna zbirka Petra Šegedina - u osnutku	memorijalna	fotografije, knjige, audiozapisi
	Zbirka NOB-a	povijesna	predmeti iz razdoblja NOB-a i poratnog razdoblja (kurirska torba, sanitetski kovčeg, ručne bombe, radio, ciklostil, puške, kacige njemačkoga i talijanskog okupatora, bodljikava žica, drvena ploča s natpisom iz razdoblja njemačke okupacije); dokumenti, povijesne karte s prikazima ratnih djelovanja, spomenice i povelje korčulanskih partizana, umjetnine s motivima iz razdoblja NOB-a, fotografije, knjige

MUZEJ	ZBIRKA	VRSTA ZBIRKE	VRSTA GRAĐE
	Muzička zbirka	povijesna; umjetnička	instrumenti i notni zapisi: glasovir Ivana Boschi - radionica Streicher-Stein, note od kraja 18. st. do 1930-ih, rukopisni notni zapisi i djela tiskana u Hrvatskoj, Italiji, Austriji i Velikoj Britaniji: razni glazbeni oblici sakralne i svjetovne glazbe za vokalnu i instrumentalnu interpretaciju
Gradski muzej Križevci	NOB i radnički pokret	povijesna	dokumenti, fotografije, proglašeni, novine
Gradski muzej Požega	Povijesna zbirka	povijesna; tehnička	dokumenti, povelje, diplome, rukopisi, odore, oružje, karte, fotografije, negativi, tehnički predmeti, tiskana građa, predmeti iz svakodnevnog života
Gradski muzej Varaždin	Dokumentarna 2	povijesna	brošure, plakati, oglasi, leci, programi, posjetnice, novine, razni formulari i dr.
	Zbirka ostavština - Jagić, Kukuljević	povijesna; memorijalna; biografska	rukopisna i tiskana građa, fotografije, slike, skulpture, reljefi, insignije, odjeća, namještaj, sablja
	Zbirka ostavština Franje Koščeca	prirodoslovna; povijesna; biografska	herbarij, originalni instrumentarij, modeli, crteži, biblioteka, rukopisi, povijesna ambalaža, osobna dokumentacija, fotografije
Hrvatski muzej naivne umjetnosti	Zbirka bibliofilskih izdanja	umjetnička	bibliofilska izdanja
Hrvatski muzej turizma	Zbirka tiskane građe	tiskana građa	tiskana građa vezana za turizam
Hrvatski povijesni muzej	Dokumentarna zbirka II.	povijesna; memorijalna; biografska	dokumenti, tisak, plakati, leci, publikacije
Lošinjski muzej	Zbirka hrvatskih majstora Andra Vida Mihičića	umjetnička	slike, crteži, grafike, skulpture, medalje i plakete, arhivska građa, knjige i časopisi, osobni predmeti
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković	Memorijalna zbirka Jozo Kljaković	umjetnička; memorijalna	slike, crteži, skulpture, namještaj, knjige i dr.
Memorijalna zbirka Mije Mirkovića - Mate Balote	Memorijalna zbirka	memorijalna	predmeti memorijalnog značenja: osobna korespondencija, knjige i rukopisi; reprodukcije fotografija i osobne rukopisne ostavštine
Muzej Brodskog Posavlja, Slavonski Brod	Zbirka dokumentarne građe II	dokumentarna	osobni dokumenti, opći dokumenti, bilteni, brošure, novine, štafetne palice

MUZEJ	ZBIRKA	VRSTA ZBIRKE	VRSTA GRAĐE
Muzej Gacke Otočac	Memorijalna zbirka Stojana Aralice	memorijalna	likovni radovi, osobni predmeti, dokumenti, knjige i dr.
Muzej grada Crikvenice	Zbirka tiska	tiskana građa	tiskana građa
Muzej grada Kaštela	Zbirka dokumentarne građe	povijesna	fotografije, razglednice, knjige, pisani dokumenti
Muzej grada Pazina	Glazbena zbirka	povijesna	glazbeni instrumenti, gramofoni, gramofonske ploče, notni materijal
	Zbirka dokumenata, karata, rukopisa, tiskovina	povijesna	dokumenti, karte, školske svjedodžbe, osobne isprave, tiskovine
	Sakralna zbirka	povijesna; umjetnička	predmeti vezani za crkvu i pobožnost: skulpture i slike svetaca, crkvena zvona, svijećnjaci, tiskovine, devocionalije
Muzej grada Trogira	Zbirka novovjekovne kulturne povijesti	povijesna; umjetnička	namještaj, slike, odjeća, knjižna građa, arhivska građa, uporabni predmeti, nakit
	Zbirka srednjovjekovne kulturne povijesti	povijesna; umjetnička; numizmatička	kameni spomenici, grbovi, skulpture, reljefi, rukopisi, slike, pečati, novac, liturgijski predmeti, arhivska građa i dr.
Muzej grada Zagreba	Zbirka Ivana pl. Zajca	memorijalna	kulturno-povijesna zbirka: namještaj, slike, spomen-knjige, diplome, medalje, fotografije, predmeti primijenjenog obrta
Muzej grada Zagreba - Zbirka Cate Dujšin-Ribar i dr. Ivana Ribara	Zbirka Cate Dujšin-Ribar i dr. Ivana Ribara	memorijalna	umjetnički predmeti (stilski namještaj, slike, skulpture i predmeti umjetničkoga obrta iz razdoblja od 15. do 20. st., 80 njezinih slika i crteža) te biblioteka, rukopisi i ostala građa iz ostavštine dr. Ivana Ribara i Dubravka Dujšina
Muzej hvarske baštine	Ljetnikovac Hanibala Lucića	povijesna	kulturno-povijesna i memorijalna građa i ambijent; knjige, slike, namještaj, odjeća, pečati, posuđe
Muzej Međimurja Čakovec	Zbirka razglednica i novina	povijesna	razglednice, novine
	Zbirka tiskane građe i dokumenata	tiskana građa	tiskana građa
Muzej Moslavine Kutina	Zbirka Domovinskog rata	povijesna	vojna oprema i oružje korišteno u Domovinskom ratu, plakati, zahvalnice, bilteni, plakete, amblemi, crteži, skulptura

MUZEJ	ZBIRKA	VRSTA ZBIRKE	VRSTA GRAĐE
Muzej otoka Brača	Kulturno-povijesna zbirka	povijesna; umjetnička; tehnička; numizmatička; pomorska	umjetnička građa (skulptura, slike), pomorstvo (brodske pulene, lafeti), alati vezani za građanstvo (npr. šivaći stroj) i industriju (acetilene), uporabni predmeti, odjeća, novac, pokućstvo, zbirka predmeta iz NOB-a (oružje, rendgenski aparat itd.), zbirka knjiga, fotografija, dopisnica, službenih i osobnih dokumenata, te članaka o Vladimiru Nazoru
Muzej Petra Preradovića	Biografska zbirka	povijesna	knjige, publikacije, skulpture, albumi, pisma, fotografije, slike
Muzej prehrane Podravka	Zbirka reklamne građe i suvenira	umjetnička; tehnička	oglasi, leci, katalozi, cjenici, knjižice recepata, značke, šaukartoni, reklamne krpe, pregače, krigle, čaše, maskote, kišobrani, šeširići i kape, predlošci za crtane filmove, videokasete, posuđe kreirano u reklamne svrhe
Muzej Slavonije	Zbirka kalendara	povijesna	kalendari, zidni, stolni, džepni, u obliku knjige, računi
Muzej Valpovštine	Povijesna zbirka	povijesna; memorijalna; biografska	dokumenti, knjige, oružje
	Kulturno-povijesna zbirka	povijesna; umjetnička; memorijalna; biografska	namještaj, fotografije, slike, knjige
Muzeji Hrvatskog zagorja - Muzej Staro selo Kumrovec	Povijesna zbirka	povijesna	građa razvrstana u osam podzbirki koje čine: memorijalni predmeti, oružje, dokumenti i rukopisi, tiskani materijal, zbirka rijetkih fotografija i negativa
Muzeji i galerije Konavala - Kuća Bukovac	Arhivska zbirka	ostalo	dokumenti, knjige i časopisi Vlaha Bukovca
Nacionalni park Brijuni - Pododsjek za zaštitu kulturnih dobara	Zbirka tiskane građe	tiskana građa	
Narodni muzej i galerija Novi Vinodolski	Kulturno-povijesna zbirka	povijesna	plakati, programi, pjesme i proza u rukopisu, biblioteka

MUZEJ	ZBIRKA	VRSTA ZBIRKE	VRSTA GRAĐE
Narodni muzej Zadar	Zbirka novije povijesti (nekadašnja zbirka radničkog pokreta NOB-a i socijalističke izgradnje)	povijesna	tiskana građa, arhivalije, oružje, ordeni, fotografije, zastave, značke
Povijesni i pomorski muzej Istre - Museo storico e navale dell' Istria	Zbirka tiska	povijesna; memorijalna	novine, leci
Spomen-dom Pitve	Zbirka novije povijesti NOB-a	povijesna	fotografije, promidžbeni materijal, oružje, dijelovi vojnih odora boraca NOB-a, zastave, knjige, dijelovi partizanskoga ratnog broda PČ 56
Spomen-muzej biskupa Josipa Jurja Strossmayera	Zbirka knjiga i dokumenata o biskupu i biskupiji	povijesna; umjetnička; memorijalna; biografska	knjige i dokumenti tematski vezani za đakovačku biskupiju i biskupa Strossmayera
Tehnički muzej	Geodezija	tehnička	dokumenti, knjige, priručnici, karte, planovi, nacrti, skice, instrumenti, sprave i pribor za mjerenje i crtanje karata
Zavičajni muzej Ogulin	Ćelija br. 6	povijesna	predmeti, fotografije, dokumenti, knjige
	Zbirka Domovinskog rata	povijesna	dokumenti, knjige, videokasete, novinski članci, predmeti iz Domovinskog rata, odore, pješadijsko naoružanje
	Alpinistička zbirka	povijesna; alpinistička	predmeti, knjige, fotografije, dokumenti, faksimili o povijesti alpinizma i planinarstva u Hrvatskoj
Zavičajni muzej Ozalj	Zbirka dokumenata	povijesna; memorijalna; biografska	dokumenti, knjige u funkciji dokumenata
	Sakralna zbirka	povijesna; umjetnička; memorijalna	crkveni tekstil, knjige i dokumenti, kipovi i slike, metalni pribor
Zavičajni muzej Slatina	Školska zbirka	povijesna	školske knjige, inventar učionica, učenički pribor, pečati, školske spomenice
	Kulturno-povijesna zbirka	povijesna; umjetnička	knjige, namještaj, molitvenici, svjetiljke, svijećnjaci, čaše, šalice, pribor za jelo i dr.

MUZEJ	ZBIRKA	VRSTA ZBIRKE	VRSTA GRAĐE
Zavičajni muzej Stjepana Grubera	Povijesna zbirka	povijesna; memorijalna	umjetnički i uporabni predmeti, oruđe, oružje, odjeća, spisi, knjige
Zavičajni muzej Varaždinske Toplice	Povijesna zbirka	povijesna	povijesni dokumenti vezani za toplički posjed Kaptola zagrebačkog, potvrde i dokumenti o Toplicama u srednjem vijeku, raritetne povijesne knjige, isprave, predmeti
	Kulturno-povijesna zbirka	povijesna; umjetnička	povijesna građa vezana za Drugi svjetski rat, fotografski materijal ratnih djelovanja na topličkom području, knjižni fond vezan za NOB

KINDS OF BOOK COLLECTIONS IN CROATIAN MUSEUMS

Book material in a museum is collected in a planned way in the sense it is the material of museum libraries, but it is also the material of museum collections. Both reasons have the same objective, which is achieved in the support of the basic museum activities and the mission of the museum.

In museums, book material is assembled and organised into various kinds of museum collections, just like other museum collections, according to one or more characteristics, depending on their role and function in the museum. They are in terms of the kind of their material perhaps collections of book material or even whole libraries, but within the museum they can have a historical, an artistic, biographical or some other function. For the purpose of a broad consideration of the theme of the book and book material in Croa-

tian museums and their museological functions, research into museum collections of books and book material was carried out through an analysis of data supplied to the MDC specialised Register by Croatian museums during 2011; this is a unique and specific database about museums, their collections, documentation and professional staffs. Recent data published in the MDC's Guide to Croatian Museums and Collections 2011 were also used.

The results gave a picture of the current situation in Croatian museums; they defined the number and kinds of book collections in museum libraries and museum sections; they confirmed the thesis of book material constituting museum objects; they drew attention to the current needs and problems in a museum's care for the book as cultural property. The picture obtained also draws attention to the need to found a national museum devoted to the book and in general to the printed and written word.